Základy jazyka

Jiří Zacpal

KATEDRA INFORMATIKY UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

KMI/ZPP1 Základy programování v Pythonu 1

Doporučená literatura

- 1. Mark Lutz: Learning Python.
- 2. Libovolné další učebnice jazyka Python.

Požadavky na zápočet

- Pro zápočet je potřeba:
 - mít alespoň 75% docházku,
 - 2. získat **24 bodů**:
 - 2 domácí úkoly, každý za 4 body,
 - 24 bodů za úkoly na cvičeních.
- Kdo již umí programovat v Pythonu (nebo si to myslí), může příští týden zkusit napsat vstupní test.

Konzultace

- v pracovně 5.071,
- každou středa (12.00 13.00),
- jindy po vzájemné domluvě,
- email: <u>jiri.zacpal@upol.cz</u>,
- MS Teams

Základní pojmy

Program

- zapsaný postup, jak má procesor, pro nějž je program určen, splnit zadanou úlohu,
- procesor:
 - počítač,
 - člověk,
 - ...
- program je zapsán v programovacím jazyku:
 - strojový kód,
 - asembler zápis příkazů pomocí zkratek (jazyk symbolických instrukcí) -> překladač -> strojový kód,

KMI/ZPP1 - Základy programování v Pythonu 1

vyšší programovací jazyky.

Syntaxe – sémantika - paradigma

Syntaxe

- definuje, jak se zapisují jednotlivé konstrukce jazyka,
- soubor pravidel, jaké kombinace symbolů vedou ke správně zapsanému programu.

Sémantika

- popisuje význam syntakticky správných textů v daném programovacím jazyce,
- dále popisuje způsob jejich interpretace.

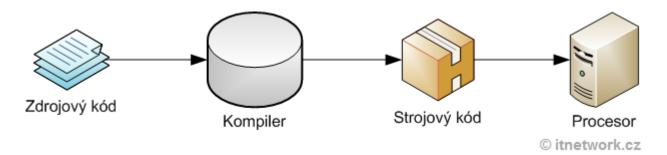
Paradigma

- označuje celkový přístup programátora k návrhu programu:
 - modulární programování,
 - strukturované programování,
 - funkcionální programování,
 - objektově orientované programování.

Programovací jazyky

Kompilované jazyky

Výhody:

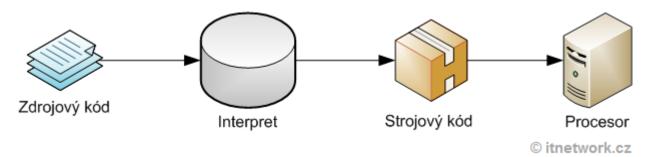
- Rychlost.
- Nepřístupnost zdroj. kódu Program se šíří již zkompilovaný, není jej možné jednoduše modifikovat pokud zároveň nevlastníte jeho zdroj. kód.
- Snadné odhalení chyb ve zdroj. kódu Pokud zdrojový kód obsahuje chybu, celý proces kompilace spadne a
 programátor je s chybou seznámen. To značně zjednodušuje vývoj.

Nevýhody:

- Závislost na platformě.
- Nemožnost editace.
- Memory management Vzhledem k tomu, že počítač danému programu nerozumí a jen mechanicky vykonává instrukce, můžeme se někdy setkat s velmi nepříjemnými chybami s přetečením paměti. Kompilované jazyky obvykle nemají automatickou správu paměti a jsou to jazyky nižší (s nižším komfortem pro programátora). Běhové chyby způsobené zejména špatnou správou paměti se kompilací neodhalí.
- Příklad: C, C++.

Interpretované jazyky

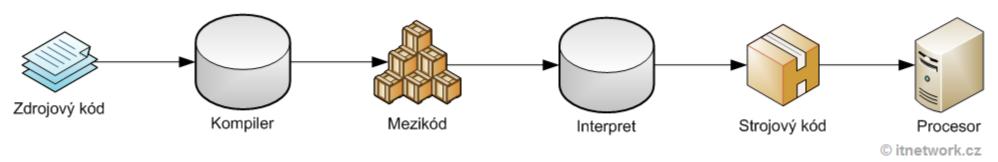

Výhody:

- Přenositelnost.
- Jednodušší vývoj Ve vyšších jazycích jsme odstíněni od správy paměti, kterou za nás dělá tzv. garbage collector (řekneme si o něm v seriálu více). Často také nemusíme ani zadávat datové typy a máme k dispozici vysoce komfortní kolekce a další struktury.
- Stabilita Díky tomu, že interpret kódu rozumí, předejde chybám, které by zkompilovaný program jinak klidně vykonal. Běh interpretovaných programů je tedy určitě bezpečnější, dále umožňuje zajímavou vlastnost, tzv. reflexi, kdy program za běhu zkoumá sám sebe, ale o tom později.
- Jednoduchá editace.
- Nevýhody:
 - Rychlost.
 - Často obtížné hledání chyb Díky kompilaci za běhu se chyby v kódu objeví až v tu chvíli, kdy je kód spuštěn. To může být někdy velmi nepříjemné.
 - **Zranitelnost** Protože se program šíří v podobě zdrojového kódu, každý do něj může zasahovat nebo krást jeho části.
- Příklad: PHP.

Jazyky s virtuálním strojem

Výhody:

- Odhalení chyb ve zdrojovém kódu Díky kompilaci do CIL (Common Intermediate Language) jednoduše odhalíme chyby ve zdrojovém kódu.
- Stabilita Díky tomu, že interpret kódu rozumí, zastaví nás před vykonáním nebezpečné operace a na chybu upozorní.
 Můžeme také provádět reflexi (i když pro CIL, ale od toho jsme většinou odstíněni).
- Jednoduchý vývoj Máme k dispozici hitech datové struktury a knihovny, správu paměti za nás provádí garbage collector.
- Slušná rychlost Rychlost se u virtuálního stroje pohybuje mezi interpretem a kompilerem. Virtuální stroj již výsledky své práce po použití nezahazuje, ale dokáže je cachovat, sám se tedy optimalizuje při četnějších výpočtech a může dosahovat až rychlosti kompileru (Just In time Compilator). Start programu bývá pomalejší, protože stroj překládá společně využívané knihovny.
- Málo zranitelný kód Aplikace se šíří jako zdrojový kód v CIL, není tedy úplně jednoduše lidsky čitelná.
- **Přenositelnost** Asi je jasné, že hotový program poběží na každém železe, na kterém se nachází virtuální stroj. To ale není vše, my jsme dokonce nezávislí i na samotném jazyce. Na jednom projektu může dělat více lidí, jeden v C#, druhý ve Visual Basic a třetí v C++. Zdrojové kódy se poté vždy přeloží do CILu.
- Příklad: Java, C#, Python.

Jazyk Python

Historie jazyka Python

- Programovací jazyk Python vytvořil v roce 1989 Guido van Rossum, který se na jeho vývoji podílí dodnes.
- Každý rok vycházejí průběžné aktualizace jazyka.
- Verze:
 - Python 2 poslední verze 2.7.18 (20. duben 2020).
 - Python 3 poslední verze 3.10.2 (14. ledna 2022).
- Jazyk je pojmenován po britské televizní show Monty Pythonův létající cirkus.
- V průběhu let se stal jazyk Python velice populární.

Proč používat Python?

- Kvalitní software
 - čitelný
 - přehledný
- Vysoká produktivita práce
- Multiplatformnost
- Podpora knihoven
- Integrace komponent

Vlastnosti jazyka Python

- Python je dynamický interpretovaný jazyk.
- Někdy bývá zařazován mezi takzvané skriptovací jazyky.
 - Skript = spustitelný textový soubor obsahující kód v nějakém skriptovacím jazyce.
- Python je hybridní jazyk (nebo také multiparadigmatický).
- K význačným vlastnostem jazyka Python patří jeho jednoduchost z hlediska učení. Bývá dokonce považován za jeden z nejvhodnějších programovacích jazyků pro začátečníky.
- Produktivnost z hlediska rychlosti psaní programů.

Implementace jazyka Python

CPython

Standardní Python je implementován v jazyce C, tato implementace je označována CPython. V ní probíhá
další vývoj jazyka Python. Verze jazyka Python jsou zveřejňovány jak v podobě zdrojového kódu, tak v
podobě přeložených instalačních balíků pro různé cílové platformy.

Jython

Jython je implementace Pythonu pro prostředí JVM. Je implementován v jazyce Java.

IronPython

 IronPython je implementace Pythonu pro prostředí .NET/Mono. Za výhody lze považovat to, že se Python tímto stává jedním z jazyků pro platformu .NET. To současně znamená, že jej lze přímo využívat ve všech jazycích platformy .NET.

Brython

Brython je implementace Pythonu 3 v JavaScriptu. Jejím cílem je umožnit ve webovém prohlížeči
programovat v jazyce Pythonu místo v JavaScriptu.

PyPy

 alternativní interpret jazyka Python, který je zaměřen na výkon. Poslední verze PyPy implementuje Python 2.7.13 a 3.6.9.

Vývojová prostředí

Program Python

- Instalační program na adrese https://www.python.org/
- Napsat program v jakémkoliv textovém editoru.
- Spustit program v shellu.

C:\Program Files (x86)\Microsoft Visual Studio\Shared\Python36_64>python.exe
d:/priklad.py

Zadej cislo:15

Zadej n:2

Mocnina: 225

Interpet

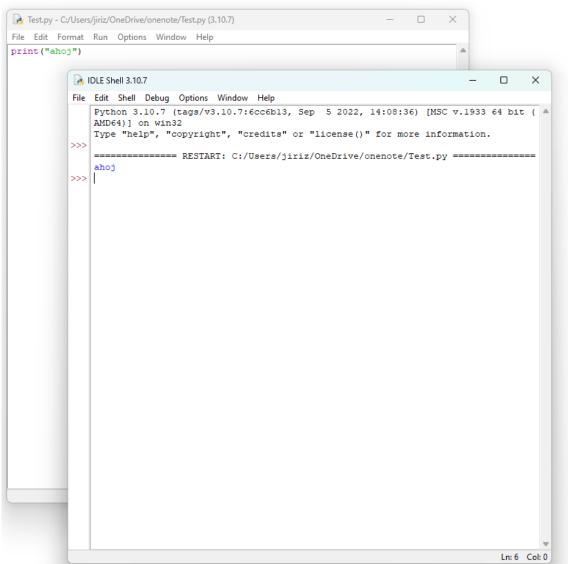
- interpret se spustí příkaz python v příkazovém řádku,
- potom je možné zadávat příkazy.

```
C:\WINDOWS\system32\cmd.exe - python
                                                                                                                 Microsoft Windows [Version 10.0.22622.575]
(c) Microsoft Corporation. Všechna práva vyhrazena.
C:\Windows\System32>python
Python 3.10.7 (tags/v3.10.7:6cc6b13, Sep 5 2022, 14:08:36) [MSC v.1933 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> 24+56
```

Prostředí IDLE

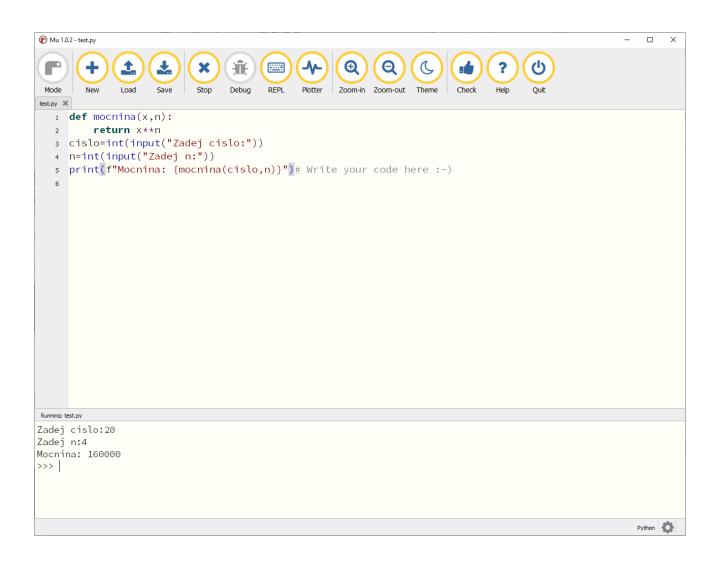
- multiokenní prostředí, jehož okna mohou pracovat v jednom ze dvou režimů:
 - interaktivní přímo komunikujeme s interpretem jazyka,
 - editační editujeme zdrojový soubor, který pak v interaktivním použijeme.

Mu

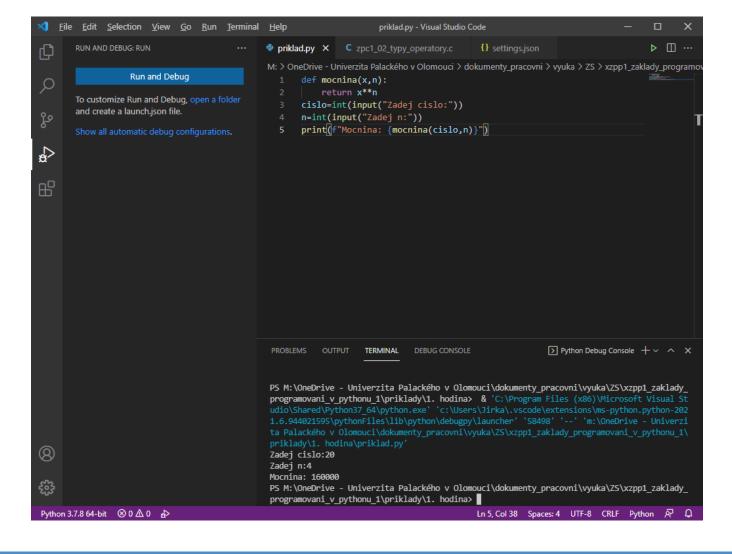
- Editace
- Spouštění
- Ladění

Visual Studio Code

P

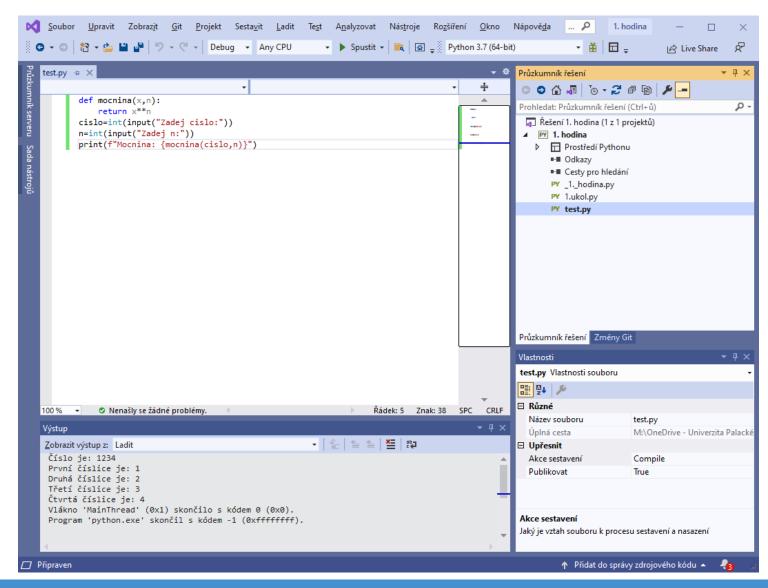
- Lze použít na různé jazyky.
- Editace, ladění, spuštění.
- Rozšíření extension.

Visual Studio

P

- Lze použít na různé jazyky.
- Velmi robustní nástroj.
- Editace, ladění, spuštění.

Hodnoty a proměnné

Základní pojmy

hodnota

- reprezentuje informace data,
- jsou reprezentována objekty.
- Příklad: číselná hodnota 123

```
>>> print(123)
123
```

výraz

- slouží pro vytváření hodnot.

příkaz

- dává počítači instrukce, co má dělat,
- v Pythonu se na jeden řádek zapisuje jeden příkaz.

Příklad 1

Spusťte si interpret Pythonu v příkazovém řádku. Zadejte:

```
>>>12
12
>>>
   Postup interpretu:
   R (read) – načtení vstupu
      E (eval) – vyhodnocení vstupu
      P (print) – vytisknutí výsledku
      L (loop) – opakování procesu
>>> print 01
  File "<stdin>", line 1
    print 01
             Λ
```

SyntaxError: Missing parentheses in call to 'print'. Did you mean print(01)?
>>>

Příklad 1


```
Zapište výraz 1+2:
>>> 1+2
>>>
Zapište výraz 1+:
>>> 1+
File "<stdin>", line 1
  1+
  Λ
SyntaxError: invalid syntax
>>>
Zapište výraz 1+2+3:
>>> 1+2+3
6
>>>
```

Příklad 1


```
Zapište výraz (1+2)+3 a 1+(2+3):
>>> (1+2)+3
6
>>> 1+(2+3)
6
>>>
   Zapište výraz 1+2+3) a 1+(2+3:
>>> 1+2+3)
 File "<stdin>", line 1
  1+2+3)
    Λ
SyntaxError: invalid syntax
>>> 1+(2+3
...)
6
>>>
```

Proměnné

- entity, které mohou obsahovat hodnoty,
- každá proměnná má své jedinečné jméno, označované jako identifikátor proměnné,
- Identifikátory v jazyce Python jsou libovolná kombinace
 - malých písmen (a–z),
 - velkých písmen (A–Z),
 - číslic (0–9)
 - a znaku _ (podtržítko).
- Identifikátor nesmí začínat číslicí a jako identifikátor nelze použít klíčová slova jazyka, která mají speciální význam.

Použití proměnné

- Typ proměnné co lze do proměnné vložit.
 - staticky typované a dynamicky typované jazyky.
 - Python je dynamicky typovaný jazyk. To znamená, že typ proměnné je určen typem objektu, který reprezentuje hodnotu, jež proměnná obsahuje.
 - Příklady:
 - 42 je objekt typu "celé číslo",
 - 42.0 je objekt typu "desetinné číslo".
- Proměnnou není potřeba deklarovat.
- Vytvoří se při prvním použití.

Správa paměti

- zásobník
 - do proměnné se uloží přímo hodnota
 - tato je uložena na zásobníku
- halda
 - data se uloží na haldu (zvláštní oblast paměti)
 - do proměnné se uloží jen odkaz, kde data hledat
- Python používá pro ukládání dat vždy haldu.

Přiřazovací příkaz

Přiřazovací příkaz

zápis:

- proměnná začíná existovat až po své inicializaci = přiřazení hodnoty,
- Python umožňuje zadat v jednom příkazu i skupinu hodnot:
 - pokud chceme jednu hodnotu přiřadit více proměnným, můžeme použít příkaz:

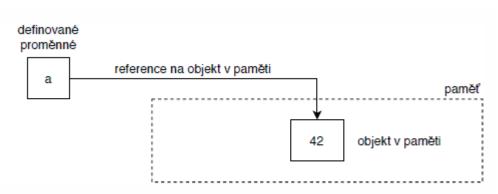
$$p1 = p2 = p3 = hodnota$$

pokud má mít každá proměnná jinou hodnotu, použijeme příkaz:

$$p1, p2, p3 = h1, h2, h3$$

Příklad

$$a = 42$$

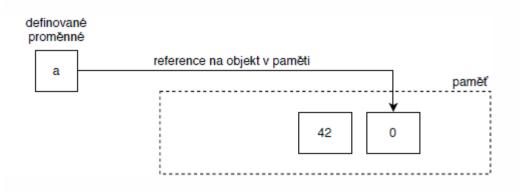
Přiřazení a proměnná

- Proměnná, která doposud nebyla použita, se označuje jako nedefinovaná proměnná.
- Pokud je proměnná použita jako levý operand operátoru přiřazení poprvé, dochází k její definici.
- V jazyce Python dochází vždy při definici proměnné i k její deklaraci. Deklarace označuje přiřazení reference k proměnné, tedy přiřazení hodnoty.
- V jazyce Python nelze vytvořit proměnou bez hodnoty.
- První nastavení hodnoty proměnné se také označuje jako inicializace proměnné.
- Pokud je proměnná použita jako levý operand operátoru přiřazení již deklarována, dochází ke změně její reference.
- Příklad:

a = 42

a=0

Vlastnosti přiřazení

- Přiřazení není operátor (jako např. v jazyce C), ale příkaz.
- Tyto příkazy způsobí chybu:

SyntaxError: invalid syntax

Lze ale použít příkaz:

```
>>> a=b=10
```

Důvodem je, že tento typ zápisu představuje syntaktický cukr, tedy alternativní, pohodlnější zápis jiného výrazu.

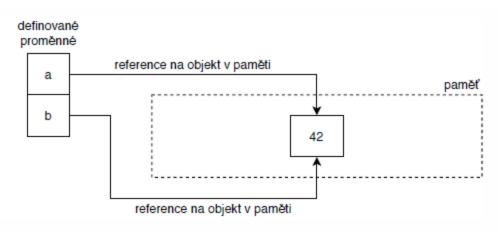
Změna reference

Po vykonání příkazů:

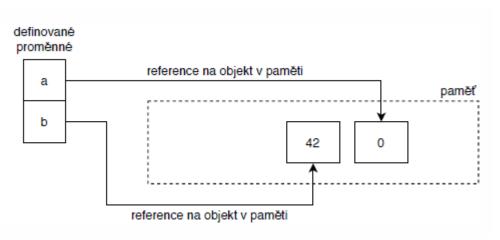
a=42

b=a

Změna nastane po vykonání příkazu:

a=0

Kombinace s aritmetickými operátory

Přiřazení lze kombinovat s aritmetickými operátory:

a+=10 stejný význam jako a=a+10

- Kombinace
 - **+=**
 - __
 - *=
 - **-** /=
 - **-** %=
 - **-** //=
 - **=


```
Napište příkaz:
>>> b=a
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
NameError: name 'a' is not defined
>>>
Napište příkaz:
>>> a=123
>>> b=a
>>> b
123
>>>
```


Napište příkaz:

```
>>> a,b,c=10,20,30
>>> b,c,a=a,b,c
>>> a,b,c
(30, 10, 20)
>>>
```

Datové typy

Typový systém

- Existují dva základní typové systémy:
 - Dynamický typový systém
 - nás plně odstiňuje od toho, že proměnná má vůbec nějaký datový typ,
 - ona ho samozřejmě vnitřně má, ale jazyk to nedává najevo,
 - dynamické typování jde mnohdy tak daleko, že proměnné nemusíme ani deklarovat.,
 - jakmile do nějaké proměnné něco uložíme a jazyk zjistí, že nebyla nikdy deklarována, sám ji založí,
 - Statický typový systém
 - striktně vyžaduje definovat typ proměnné a tento typ je dále neměnný,
 - jakmile proměnnou jednou deklarujeme, není možné její datový typ změnit.
- Python je dynamicky typovaný jazyk.
- V Pythonu máme tři základní datové typy:
 - Celá čísla: int
 - Desetinná čísla: float
 - Textový řetězec: str

Celá čísla

celé číslo můžeme zadat jako libovolnou posloupnost desítkových číslic nezačínající nulou (s výjimkou 0),

- celá čísla mohou být libovolně velká,
- zápis velkých čísel můžeme zpřehlednit znakem _

je-li číslo záporné, vložíme před něj znak -,

Reálná čísla

reálné číslo můžeme zadat ve tvaru, kdy celou a desetinnou část oddělíme.

jiný možný způsob je zadat číslo v exponenciálním tvaru

1230.0

kdy tento zápis představu číslo 1.23·10³

Textové řetězce (stringy)

- máme dva možné typy zápisu:
 - zadávaný text uzavřeme mezi apostrofy

```
>>> 'Python'
'Python'
```

text uzavřeme mezi uvozovky

```
>>> "Python"
'Python'
```

toto lze využít, pokud text mají tvořit uvozovky nebo apostrofy:

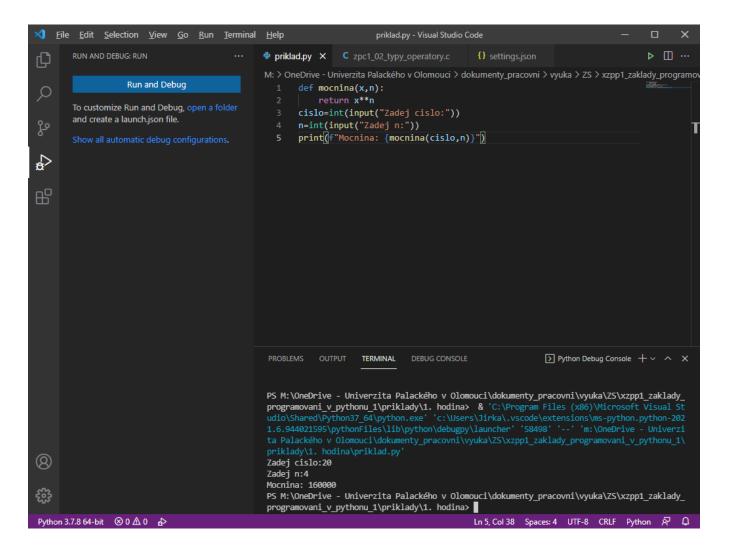
```
>>> 'Řekni: "Ahoj světe!"'
'Řekni: "Ahoj světe!"'
```

Standardní výstup

Visual Studio Code

- Spusťte si program Visual Studio Code.
- Vytvořte si adresář programy.
- Ve VSC zadejte příkaz File Open folder a vyberte tento adresář.
- Vytvořte si soubor seminar01.py.

Výstup na obrazovce

K výstupu na obrazovku slouží funkce

print(entita)

```
Jednoduchý výstup:
     print("Ahoj světe") # zobrazí: Ahoj světe
Výstup proměnné:
     a = 42
     print("Ahoj světe", a) # zobrazí: Ahoj svete 42
Formátovaný výstup:
     a = 42
     print(f"Ahoj svete {a}") # zobrazí: Ahoj svete 42
     pi = 3.14159265359
     print(f"{pi}")
     print(f"{pi:.2f}") # vypíše 3.14
     print(f"{pi:.0f}") # vypíše 3
```


Napište do souboru tyto příkazy:

```
a=1
print(a)
```

- Program spusťte.
- Příkazy upravte takto:

```
a=1
print(a/0)
```

- Program spusťte.
- Program skončil chybou:

- Program můžeme ladit tak, že před určitý příkaz vložíme zarážku.
- Po spuštění programu, se vykonávání programu zastaví na tomto příkazu.
- K ladění můžeme využít příkazy z tohoto panelu:

- Aktuální vazby proměnných jsou v sekci Variables:
- Do kódu můžeme zapsat komentář: #První hodina. X=5 #Promenna x

```
∨ VARIABLES

∨ Locals

⟩ special variables

a: 1

⟩ Globals
```

Bodovaný úkol

- Napište program, který do čtyř proměnných uloží jednotlivé číslice čtyřciferného čísla.
- Toto číslo vytiskněte (tak aby na výstupu bylo čtyřmístné číslo bez mezer).
- Potom prohoďte obsah proměnných tak, aby v proměnné, kde byla 1. číslice, byla 4. číslice, ve 2. 3., atd.
- Číslo opět vytiskněte.
- Program by měl obsahovat jen 4 příkazy

Příklad výstupu:

1234

4321